

6. ביטוח נכות כללית

א. הקצבאות

במסגרת ביטוח נכות כללית, משולמות על-פי החוק הקצבאות האלה: קצבת נכות, המיועדת לפצות את הנכים על אובדן כושרם להשתכר ובאה להבטיח להם הכנסת מינימום לקיום; קצבה לשירותים מיוחדים, המיועדת לסייע לנכה בתפקודו במשק ביתו; גמלה לילד נכה, המיועדת לסייע למשפחות המטפלות בילדן הנכה בבית; וגמלת ניידות, לסייע למוגבל בניידות מחוץ לבית.

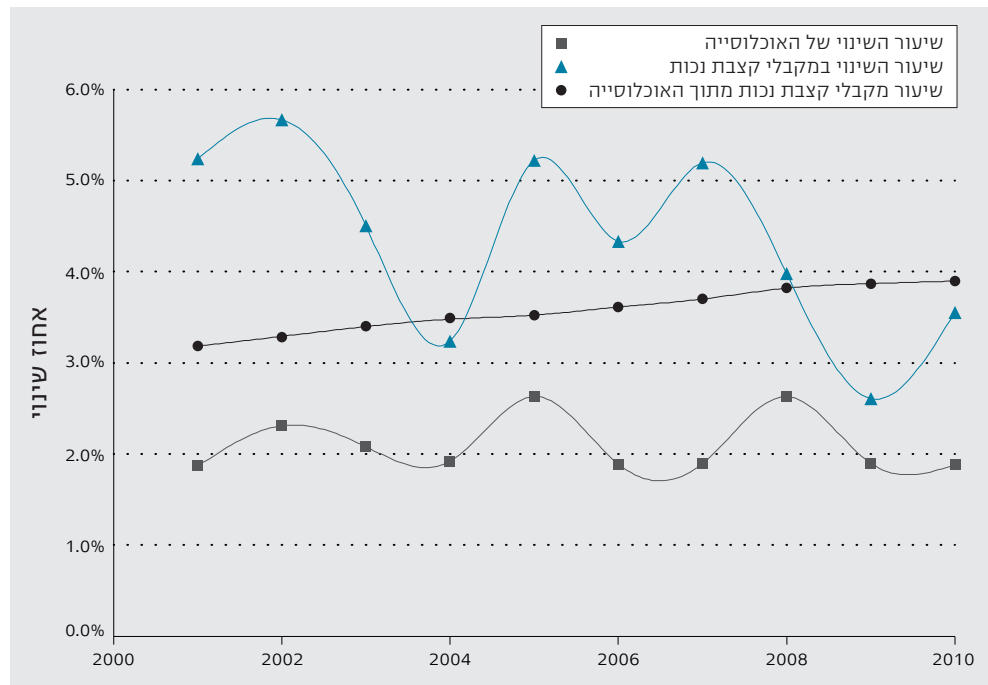
במסגרת ענף נכות משולמות מ-1994 קצבאות גם מכוח החוק לפיצוי נפגעי גזות, ומ-2007 גם פיצוי לנפגעי הפוליו. נוסף על קצבאות אלה, החוק מקנה זכאות לשיקום לנכים בעלי פוטנציאל שיקומי, כדי שיוכלו להשתלב בשוק העבודה.

ב. מקבלי הקצבאות

בסוף שנת 2010 הגיע מספר הנכים הבגירים, מקבלי קצבה (אחת או יותר) מהביטוח הלאומי, לכ-232 אלף, גידול של כ-3.7% ביחס למספרם בחודש המקביל ב-2009. מתוכם, מספר מקבלי קצבת נכות כללית הגיע בשנה החולפת לכ-207 אלף במוצע לחודש, שהם כ-4.1% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה (18 עד גיל הפרישה).

מספר מקבלי קצבת נכות כללית הגיע בשנה החולפת לכ-207 אלף במוצע לחודש, שהם כ-4.1% מהאוכלוסייה בגיל הזכאות לקצבה, וזו עלייה של כ-3.5% במספר המקבלים

תרשים 1
התפתחות מספר מקבלי קצבת נכות כללית והתפתחות האוכלוסייה בגיל העבודה, 2010-2001

בהמשך למגמה בעשור האחרון, גם השנה הגידול במספר מקבלי קצבת נכות (כ-3.5%) היה גבוה ביחס לגידול באוכלוסייה הכללית הרלוונטית (שנאמד ב-1.7%). אפשר להניח שהגידול במספר המקבלים נובע בין היתר מהעלאת גיל הפרישה שהחלה בשנת 2002. בסוף 2010 קיבלו קצבת נכות יותר מ-9,000 נשים בנות 60 ויותר וכ-8,750 גברים בני 65 ויותר (בסך הכול כ-8.5% מכלל מקבלי הקצבה במועד זה). יש לציין כי השפעת תיקון 109 לחוק הביטוח הלאומי (בעקבות ועדת לרון) על מספר מקבלי קצבת נכות עודנה מינורית בשל ההשתלבות ההדרגתית של אנשים עם מוגבלות בעבודה.

גם השנה הגידול במספר מקבלי קצבת נכות (כ-3.5%) היה גבוה ביחס לגידול באוכלוסייה הכללית הרלוונטית (שנאמד ב-1.7%)

בקרב מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים שיעור השינוי הממוצע השנתי יציב לעומת 2009 (עלייה של כ-6.2%) ובסך הכול הגיע מספר המקבלים לכ-33 אלף. שיעור שינוי יציב נצפה גם בקרב מקבלי גמלת ילד נכה שמספרם עלה ב-5.1% בהשוואה לשנת 2009 והגיע לכ-28 אלף. יודגש כי תקנות אור-נוי נכנסו לתוקף ב-10 באוקטובר השנה ועדיין מוקדם לאפיין מגמה מיוחדת. הגידול במקבלי גמלת הניידות קטן משמעותית השנה לעומת שנים קודמות, מבלי שהיה שינוי במדיניות, והסתכם ב-4.1% בלבד בממוצע שנתי, מה שהביא את מספר מקבלי הגמלה לכ-31 אלף.

מנובמבר 1999, יכול נכה, שמתקיימים בו כל ההגדרות והתנאים המתחייבים מהחוקים והתקנות, לקבל יותר מגמלה אחת בעד אותו פרק זמן. מלוח 2 מבחינים כי בדצמבר 2010, 37,225 נכים בגירים (שהם כ-16% ממספר הנכים הבגירים מקבלי הקצבה) קיבלו בו-זמנית שתי גמלאות ויותר. בולטות במיוחד הקצבאות האלה: (א) קצבה לשירותים מיוחדים, המשולמת לנכים קשים הזקוקים לעזרה בתפקוד היום-יומי ואשר 82% ממקבליה זכאים במקביל לקצבאות נוספות; (ב) הקצבה לנפגעי פוליו, אשר יותר מ-76% מהזכאים לה מקבלים קצבה נוספת.

בדצמבר 2010, 37,225 נכים בגירים (שהם כ-16% ממספר הנכים הבגירים מקבלי הקצבה) קיבלו בו-זמנית שתי גמלאות ויותר

לוח 1

מקבלי קצבאות נכות כללית, שירותים מיוחדים, ילד נכה וניידות (בממוצע לחודש), 2006-2010

שנה	נכות	שירותים מיוחדים	ילד נכה	ניידות
מספרים מוחלטים				
2006	178,263	25,648	22,208	26,078
2007	187,525	27,424	23,810	27,306
2008	194,988	29,390	25,255	28,915
2009	200,072	31,196	26,527	30,364
2010	207,174	33,134	27,870	31,616
שיעורי שינוי				
2006	4.3	6.7	6.0	4.7
2007	5.2	6.9	7.2	4.7
2008	4.0	7.2	6.1	5.9
2009	2.6	6.1	4.8	5.1
2010	3.5	6.2	5.0	4.2

לוח 2

מקבלי גמלאות בוגרים לפי סוג הגמלה, דצמבר 2010

מספר מקבלים	סוג גמלה	מספר גמלאות
232,525		סך הכול
210,271	נכות כללית	
34,010	שר"מ*	
28,102	ניידות	
3,665	פוליו	
3,855	גזזת	
195,300		גמלה אחת
175,622	נכות כללית בלבד	
6,074	שר"מ בלבד	
9,762	ניידות בלבד	
866	פוליו בלבד	
2,976	גזזת בלבד	
28,893		שתי גמלאות
18,178	נכות כללית ושר"מ	
7,022	נכות כללית וניידות	
330	נכות כללית ופוליו	
566	נכות כללית וגזזת	
1,519	שר"מ וניידות	
15	שר"מ ופוליו	
79	שר"מ וגזזת	
1,138	ניידות ופוליו	
45	ניידות וגזזת	
1	פוליו וגזזת	
8,284		שלוש גמלאות
7,277	נכות כללית, שר"מ וניידות	
63	נכות כללית, שר"מ ופוליו	
96	נכות כללית, שר"מ וגזזת	
602	נכות כללית, ניידות ופוליו	
24	נכות כללית, ניידות וגזזת	
0	נכות כללית, פוליו וגזזת	
202	שר"מ, ניידות ופוליו	
17	שר"מ, ניידות וגזזת	
0	שר"מ, פוליו וגזזת	
3	ניידות, פוליו וגזזת	
490		ארבע גמלאות
443	נכות כללית, שר"מ, ניידות ופוליו	
46	נכות כללית, שר"מ, ניידות וגזזת	
0	נכות כללית, שר"מ ופוליו וגזזת	
1	נכות כללית, ניידות, פוליו וגזזת	
0	שר"מ, ניידות, פוליו וגזזת	
1		חמש גמלאות
1	נכות כללית, שר"מ, ניידות, פוליו וגזזת	

* שירותים מיוחדים

ג. קצבת נכות

1) הגדרות

במסגרת ביטוח נכות, מבחינים בעת קביעת הנכות בין "נכים משתכרים" (נשים וגברים) ובין "עקרות בית נכות". מבחן הזכאות לקצבה שונה בין שתי הקבוצות.

נכה "משתכר": מבוטח או מבוטחת, שעקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, מתקיים בהם אחד התנאים האלה: (א) כושרם להשתכר מעבודה או ממשלח יד צומצם ב-50% לפחות; (ב) אין הם משתכרים סכום העולה על 45% או על 60% (לפי המצב הבריאותי) מהשכר הממוצע שהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי.

עקרת בית: אשה נשואה שלא עבדה מחוץ למשק ביתה תקופות המוגדרות בחוק, ושעקב ליקוי גופני, שכלי או נפשי, הנובע ממחלה, מתאונה או ממום מלידה, אין לה הכושר לתפקד ולבצע עבודות כמקובל במשק בית רגיל, או שכושרה לבצע צומצם ב-50% לפחות.

2) תנאי הזכאות לקצבת נכות

בתהליך קביעת הזכאות לקצבת נכות של משתכר או של עקרת בית שני שלבים. בשלב הראשון רופא מטעם המוסד לביטוח לאומי קובע אם קיים סף אחוזי הנכות הרפואית הנדרשת: (א) נכה משתכר – 60% לפחות, ובמקרים של ליקוי אחד שאחוז הנכות הרפואית בו הוא 25% לפחות – 40%; (ב) עקרת בית – 50%. מי שנקבעה לו נכות רפואית נמוכה מהסף האמור, תביעתו נדחית על הסף והכושר להשתכר/לתפקד במשק בית אינו נבדק.

בשלב השני, פקיד התביעות, לאחר שנועץ ברופא מוסמך ובפקיד שיקום, קובע את דרגת אי-הכושר להשתכר/לתפקד של הנכה. בתנאים מסוימים שיקול הדעת של פקיד השיקום בקביעת דרגת אי-הכושר עשוי להיות מושפע גם ממשתנים אחרים, כמו שיעור האבטלה באזור מגוריו של הנכה. גובה הקצבה המשולמת לנכה יחיד בדרגת אי-כושר מלאה נקבע בחוק כ-26.75% מ"הסכום הבסיסי". בשנת 2010 סכום זה היה 2,160 ש"ח.

נכה בדרגת אי כושר של 75% לפחות, שאינו מאושפז ואשר אחוז הנכות הרפואית שלו הוא 50% לפחות, זכאי גם לקצבה חודשית נוספת. גובה תשלום זה משתנה בהתאם לאחוז הנכות הרפואית ובשנת 2010 הוא היה 232-343 ש"ח בחודש. כיום כ-65% מציבור מקבלי קצבת הנכות בישראל זכאים לתוספת קצבה זו.

באוגוסט 2009 נכנס לתוקף תיקון 109 לחוק הביטוח הלאומי (יישום המלצות ועדת לרון) המעודד אנשים עם מוגבלות להשתלב בשוק העבודה, ובמסגרתו נוספה קצבה חדשה במסגרת ביטוח נכות – קצבת עידוד. למעשה זוהי קצבת נכות חלקית המשולמת למי שהכנסתו מעבודה או ממשלח יד גבוהה מרף ההכנסה שבהגדרת נכה והוא בעל זכאות ממושכת לקצבת נכות. קצבה זו נועדה להבטיח כי נכה הזכאי לקצבה, גם כאשר הכנסתו עולה על הרף המזכה בקצבת נכות, יוסיף לקבלה. בכך יובטח לו רצף של תשלום קצבה, אשר יפחת בהדרגה בהתאם להכנסותיו, עד לאיפוס התשלום או קטיעתו ברמת הכנסה גבוהה בהרבה מהרף השולל קצבת נכות.

עוד בעקבות המלצות ועדת לרון, נעשתה חלוקה של הנכים לשתי קבוצות. בקבוצה הראשונה הנכים הקשים, שמתקיים בהם אחד התנאים האלה: (א) הם בעלי נכות רפואית גבוהה מ-70%; (ב)

על-פי המלצות ועדת לרון, חולקו הנכים לשתי קבוצות: בעלי פוטנציאל גבוה להשתכרות בעבודה ובעלי סיכויים נמוכים לכך

הם בעלי נכות רפואית גבוהה מ-40% בליקוי נפשי (הפרעות פסיכוטיות בלבד) או פיגור שכלי; (ג) הם נמצאים "זמן ממושך במערכת"². בקבוצה השנייה שאר הנכים מקבלי הקצבה. חלוקה זו נועדה להפריד בין נכים בעלי פוטנציאל גבוה להשתלבות בשוק העבודה לבין נכים שסיכוייהם לכך נמוכים יותר. תנאי הזכאות לקצבת נכות מעבודה נקבעים על-פי הקבוצה שאליה הם שייכים³.

3) מקבלי קצבת נכות

בדיקה של התפלגות המקבלים לפי מין ומצב משפחתי, מלמדת כי כ-48% ממקבלי קצבת הנכות נשואים, וכי בקרב הגברים שיעור הנשואים גבוה יותר מאשר בקרב הנשים (כ-51% לעומת כ-44% בהתאמה) (לוח 3). מן הראוי לציין שכ-20% מהנשים מקבלות קצבה כעקרות בית, כלומר זכאותן מותנית בהיותן נשואות ולא עובדות.

לוח 3

מקבלי קצבת נכות כללית לפי מין ומצב משפחתי, דצמבר 2010

שיעור הנשואים	סך הכול		סך הכול
	אחוזים	מספרים מוחלטים	
48.0	100.0	210,271	סך הכול
50.7	57.8	121,499	גברים
44.3	42.2	88,772	נשים
32.3	34.0	71,599	מתוכן: נשים משתכרות
100.0	8.2	17,173	עקרות בית

הליקויים הנפשיים הם הליקויים השכיחים ביותר בקרב מקבלי קצבת נכות כללית

לוח 4 מציג את כלל המקבלים קצבות נכות לפי סוג הליקוי העיקרי. בעת קביעת דרגת הנכות הרפואית מובאים בחשבון כל הליקויים של הנכה. הליקוי המזכה באחוז הנכות הגבוה ביותר מוגדר כליקוי עיקרי. בהתייחס לליקוי העיקרי של הנכה, עולה כי הליקויים הנפשיים הם השכיחים ביותר. את הליקוי הנפשי אפשר להפריד לשתי קבוצות בהתאם לסעיפי הליקוי הקיימים: סעיף 33 – ההפרעות הפסיכוטיות, וסעיף 34 – הליקויים הפסיכונורוטיים. כללית, אפשר לומר שההפרעות הפסיכוטיות הן בדרך כלל הפרעות קשות מבחינת תפקוד ובעלות אופי ממושך עד כרוני. מבין אלה הסובלים מליקוי נפשי זו הקבוצה הגדולה יותר. לאחר הליקויים הנפשיים, השכיחים ביותר הם הליקויים הפנימיים.

התפלגות הליקויים לפי מין מראה כי שיעור הפיגור השכלי בקרב עקרות הבית נמוך מהממוצע (2.8% לעומת 13.1% אצל הנשים המשתכרות ו-10.0% אצל הגברים). שיעור עקרות הבית הסובלות מליקוי פנימי גבוה ביחס לכלל מקבלי הקצבה (27.6% לעומת 24.2% בהתאמה) וביחס לקבוצת הנשים ה"משתכרות" (19.4%). גם הליקוי הלוקומוטורי מופיע בשכיחות גבוהה למדי אצל עקרות הבית (14.8% לעומת כ-6.5% אצל הגברים ולעומת 9.5% אצל הנשים ה"משתכרות"). חלק מפערים אלה מוסברים בשוני במבחינת לקביעת הזכאות של עקרות בית לעומת ציבור הנכים ה"משתכרים".

2 60 חודשים מבין 72 החודשים שקדמו להחלת החוק.
3 יש להדגיש כי הקצבה הבסיסית אינה שונה בין שתי הקבוצות.

לוח 4

מקבלי קצבת נכות לפי מין וליקוי עיקרי (מספרים ואחוזים), דצמבר 2010

עקרות בית	נשים משתכרות	גברים	סך הכול		ליקוי עיקרי
			אחוזים	מספרים מוחלטים	
17,173	71,599	121,499		210,271	סך הכול - מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0		אחוזים
				מספרים מוחלטים	
	אחוזים				
27.3	32.5	33.1	32.4	68,134	נפשי
17.9	18.6	21.4	20.1	42,355	הפרעות פסיכוטיות
9.4	13.9	11.7	12.3	25,779	הפרעות פסיכונירוטיות
27.6	19.4	26.6	24.2	50,966	פנימי
13.2	12.7	12.7	12.8	26,850	נוירולוגי
2.8	13.1	10.0	10.5	22,050	פיגור שכלי
6.9	5.0	4.9	5.1	10,804	ראייה
14.8	9.5	6.5	8.2	17,238	לוקומוטורי
4.9	3.6	2.9	3.3	6,995	אורוגניטלי
1.5	2.6	2.0	2.2	4,586	שמיעה
0.9	1.4	1.2	1.3	2,648	אחר

בלוח 5 מוצגת התפלגות מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר, הליקוי העיקרי והשתייכותם הקבוצתית, בכפוף להמלצות ועדת לרון.

נתונים אלה משקפים את יכולתם של בעלי הנכויות השונות להשתלב בשוק העבודה. מרבית הנכים (כ-81%) בדרגת אי-כושר מלאה וכ-12% בדרגת אי-כושר של 60%. ניתוח על פי קבוצה מצביע על כך שבקרוב המקבלים השייכים לקבוצה א', בעלי דרגת אי-כושר מלאה הם כ-89% ממקבלי קצבת נכות, ובעלי דרגת אי-כושר של 60% הם כ-7%. לעומת זאת בקבוצה ב' שיעורם של בעלי דרגת אי-כושר מלאה יורד לכ-59% ושיעורם של בעלי דרגת אי-כושר נמוכה הוא כ-24%.

בדיקת הליקויים לפי דרגת אי-הכושר מראה, כי בקרב בעלי דרגת אי-כושר של 100% בעלי הליקוי הנפשי הם כ-36%, בעוד שבקרב בעלי דרגות אי-הכושר הנמוכות הם כ-12% (לדרגת כושר 60%) ו-20% (לדרגת כושר של 65%). לעומת זאת, בעלי הליקוי הלוקומוטורי הם כ-6% בלבד מכלל הנכים בדרגת אי-הכושר המלאה וכ-16% מהנכים בדרגות אי-הכושר הנמוכות יותר. מן הראוי לשים לב לבעלי הליקוי הפנימי: רק כ-20% מהם בעלי דרגת אי-כושר מלאה וכ-44% בעלי דרגת אי-כושר של 60%.

הנושא העיקרי אשר בעטיו הוקמה ועדת לרון היה שילובם של מקבלי קצבת נכות כללית בשוק העבודה, מתוך כוונה לשפר את איכות חייהם, לשלבם בחברה ולשפר את תדמיתם בעיני הציבור. ארגון ה-OECD, שאליו הצטרפה מדינת ישראל השנה, מדגיש במדיניותו את הצורך לעודד את מקבלי הקצבאות להשתלב בשוק העבודה ולהתגבר על מחסומים לתעסוקה, בעיקר משום שאחוז גדול מבין מקבלי הקצבה בעלי יכולת חלקית לעבוד. מוקדם עדיין להסיק מסקנות בנוגע להשפעותיה

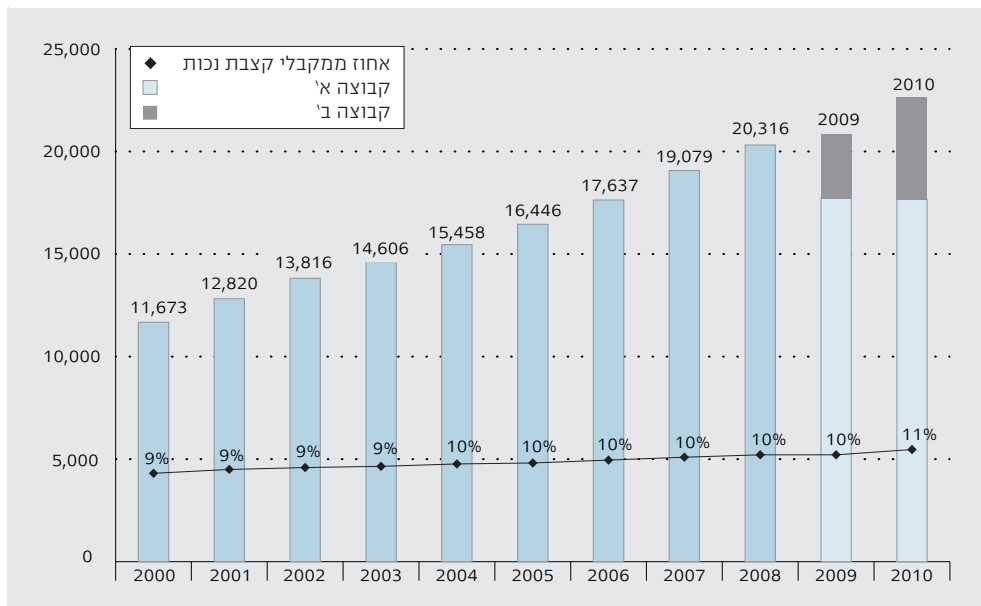
לוח 5

מקבלי קצבת נכות לפי דרגת אי-כושר, לפי הליקוי העיקרי ולפי השתייכותם לקבוצה א' או ב', דצמבר 2010

דרגת אי-כושר				סך הכול	ליקוי עיקרי
100	74	65	60		
סך הכול					
170,473	3,373	12,183	24,242	210,271	סך הכול - מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	אחוזים
23.4	11.5	9.5	3.5	20.1	נפשי - הפרעות פסיכוטיות
13.0	11.4	10.4	8.4	12.3	הפרעות פסיכונורוטיות
20.3	33.5	38.3	43.8	24.2	פנימי
13.4	13.0	10.6	9.7	12.8	נוירולוגי
12.6	2.0	1.6	1.2	10.5	פיגור שכלי
5.1	5.7	4.9	5.2	5.1	ראייה
6.3	16.2	16.0	16.3	8.2	לוקומוטורי
2.9	3.9	4.8	5.8	3.3	אורוגניטלי
1.8	1.9	2.7	4.8	2.2	שמיעה
1.2	1.0	1.1	1.4	1.3	אחר
קבוצה א'					
137,194	1,222	4,653	11,039	154,108	סה"כ - מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	אחוזים
26.6	11.9	6.7	3.2	24.2	נפשי - הפרעות פסיכוטיות
10.5	9.7	9.1	6.4	10.2	הפרעות פסיכונורוטיות
17.9	38.5	44.8	45.4	20.9	פנימי
13.0	11.8	10.0	9.9	12.7	נוירולוגי
15.1	2.9	1.9	1.4	13.6	פיגור שכלי
5.6	5.3	4.5	4.9	5.5	ראייה
5.2	10.0	12.6	15.4	6.2	לוקומוטורי
2.8	5.9	5.5	5.9	3.1	אורוגניטלי
1.9	3.1	3.6	5.9	2.2	שמיעה
1.4	1.0	1.4	1.5	1.4	אחר
קבוצה ב'					
33,279	2,151	7,530	13,203	56,163	סה"כ - מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	אחוזים
10.3	11.3	11.3	3.7	8.9	נפשי - הפרעות פסיכוטיות
23.0	12.3	11.2	10.0	18.0	הפרעות פסיכונורוטיות
29.9	30.6	34.2	42.5	33.5	פנימי
14.8	13.6	11.0	9.5	13.0	נוירולוגי
2.5	1.5	1.5	1.0	1.9	פיגור שכלי
3.3	6.0	5.2	5.4	4.1	ראייה
11.1	19.8	18.2	17.0	13.8	לוקומוטורי
3.1	2.7	4.3	5.7	3.8	אורוגניטלי
1.4	1.2	2.2	3.8	2.1	שמיעה
0.5	1.0	0.9	1.4	0.8	אחר

תרשים 2

מספר מקבלי קצבת נכות המועסקים בשוק העבודה*, 2010-2000

* הנתונים אינם כוללים נכים המועסקים בתעסוקה מוגנת ו/או נתמכת.

של ועדת לרון על שיעור המשתתפים בשוק העבודה, בעיקר לאור תקופת האכשרה הנדרשת בחוק, אולם מן התרשים שלעיל מובנת הבעיה שמתמודדים איתה קובעי המדיניות בישראל. בעשור האחרון רק כ-10% בממוצע מכלל מקבלי קצבת נכות משתתפים באופן פעיל בשוק העבודה. אשר על כן, מרבית ממקבלי הקצבה אינם עובדים, ומרביתם אף אינם מבקשים לעבוד.

4) גובה קצבת הנכות

קצבת הנכות הממוצעת בשנת 2010 היתה 2,658 ש"ח בחודש – עלייה ריאלית של 0.8% בהשוואה ל-2009 (לוח 6). במונחים של השכר הממוצע ירדה הקצבה מ-32.3% מהשכר הממוצע ל-32.1% ממנו.

בעשור האחרון רק כ-10% בממוצע מכלל מקבלי קצבת נכות משתתפים באופן פעיל בשוק העבודה

קצבת הנכות הממוצעת בשנת 2010 היתה 2,658 ש"ח בחודש - עלייה ריאלית של 0.8% בהשוואה ל-2009

לוח 6

קצבת נכות חודשית ממוצעת* (במחירים שוטפים, במחירים קבועים וכאחוז מהשכר הממוצע), 2010-2006

שנה	מחירים שוטפים	מחירי 2010	אחוז מהשכר הממוצע
2006	2,398	2,675.1	32.1
2007	2,394	2,656.3	31.4
2008	2,457	2,606.9	31.0
2009	2,567	2,636.1	32.3
2010	2,658	2,658.0	32.1

* התשלומים כוללים גם את הסכומים ששולמו בעבור קצבה חודשית נוספת.

ד. קצבה לשירותים מיוחדים (שר"מ)

לפי תקנות השירותים המיוחדים לנכים, משולמת קצבה מיוחדת למקבלי קצבת נכות שנכותם הרפואית 60% לפחות (בסעיפי הליקוי התקפים לשר"מ), והם אינם מאושפזים, אם הם התלויים במידה רבה בעזרת הזולת כדי לבצע את פעולות היום-יום או שזקוקים להשגחה מתמדת למניעת סכנת חיים לעצמם ולאחרים. כמו כן משולמת קצבה לשירותים מיוחדים לנכים אשר עקב הכנסתם אינם מקבלים קצבת נכות ונכותם הרפואית היא 75% לפחות, ולנכים אשר הגיעו לגיל פרישה והיו זכאים או הגישו תביעה לשר"מ בטרם הגיעו לגיל הפרישה. הקצבה משולמת בשלוש רמות, בהתאם למידת התלות בעזרת הזולת: 50%, 105% ו-175%⁴ מקצבת הנכות המלאה ליחיד, שהיא 25% מהסכום הבסיסי. בשנת 2010 הקצבה הבסיסית לשר"מ היתה 2,020 ש"ח.

יש ארבע עילות אוטומטיות המזכות בקצבה לשירותים מיוחדים:

- המבוטח מקבל טיפול בדיאליזה פעמיים בשבוע לפחות.
- בשנה החולפת הושטל בגופו של המבוטח איבר (כליה, לב, לבלב, ריאה, כבד) או מוח עצם מתורם זר.
- המבוטח עיוור, בעל נכות רפואית בשיעור 90% לפחות, ומתגורר לבדו או עם בן/בת זוג עיוור.
- המבוטח עיוור, בעל נכות רפואית בשיעור 90% לפחות, והוא גם חירש, עם נכות רפואית של 50% לפחות.

בנוסף משולמת גמלה מיוחדת לזכאים לקצבה לשירותים מיוחדים הסובלים ממוגבלות קשה. גמלה זו משתנה אף היא בהתאם לרמת התלות בזולת וגובהה ב-2010 היה 283 - 858 ש"ח. מעצם ההגדרה של הקצבה לשירותים מיוחדים ואחוזי הליקוי הרפואי הנדרש, כל מקבלי קצבת השר"מ זכאים גם לגמלה המיוחדת.

בדצמבר 2010 קיבלו 34,010 איש קצבה לשירותים מיוחדים - כ-7% יותר ממספר המקבלים בדצמבר 2009, עובדה המציבה את קצבת השר"מ בראש רשימת הקצבאות הצומחות זו השנה השלישית ברציפות. כ-77% מהם היו זכאים גם לקצבת נכות וכ-28% מהם היו זכאים גם לקצבת ניידות (7,767 נכים קיבלו, נוסף על קצבת הנכות והקצבה לשירותים מיוחדים, גם קצבת ניידות). כ-4% לא היו זכאים לקצבת נכות בשל הכנסותיהם (שר"מ מיוחד), וכ-19% נוספים לא קיבלו קצבת נכות בשל היותם מעבר לגיל המזכה - 62 באשה, 67 בגבר (שר"מ לקשישים שבחרו שלא לקבל גמלת סיעוד).

בדצמבר 2010 קיבלו
קצבת שר"מ 34,010
איש - כ-7% יותר
מבדצמבר 2009. קצבת
שר"מ היא בראש
הקצבאות הצומחות
זו השנה השלישית
ברציפות

לוח 7

מקבלי קצבה לשירותים מיוחדים* לפי סוג המקבל ורמת הזכאות, דצמבר 2010

סך הכול	סך הכול		רמת הזכאות		
	מספרים מוחלטים	אחוזים	50%	105%	175%
סך הכול	34,010	100.0	51.6	27.4	21.0
מקבלי שר"מ ונכות כללית	26,089	100.0	51.3	26.8	21.9
מקבלי שר"מ מיוחד	1,347	100.0	59.7	24.7	15.6
מקבלי שר"מ קשישים	6,574	100.0	51.2	30.2	18.6

* קצבה לשירותים מיוחדים.

לוח 8

**מקבלי קצבאות נכות, שירותים מיוחדים ושירותים מיוחדים + קצבת ניידות
לפי ליקוי עיקרי, דצמבר 2010**

ליקוי עיקרי	מקבלי קצבת נכות	מקבלי שר"מ*	מקבלי שר"מ* וניידות
סך הכול - מספר מוחלטים	210,271	34,010	9,505
אחוזים	100.0	100.0	100.0
פנימי	24.2	22.0	9.3
אורוגניטלי	3.3	8.1	1.6
נוירולוגי	12.8	35.9	71.2
נפשי	32.4	7.5	1.6
לוקומוטורי	8.2	8.6	9.9
ראייה	5.1	8.0	1.6
פיגור שכלי	10.5	9.4	4.6
שמיעה	2.2	0.3	0.1
אחר	1.3	0.2	0.1

* קצבה לשירותים מיוחדים.

מההתפלגות של מקבלי הקצבה לשירותים מיוחדים לפי סוג המקבל המוצגת בלוח 7, עולה כי יש דמיון רב בין שלוש הקבוצות המופיעות בלוח. עם זאת למקבלי שר"מ מיוחד, כלומר מי שאינם זכאים לקצבה בשל הכנסותיהם מעבודה, משקל גבוה יותר בקבוצת רמת הזכאות הנמוכה, של 50% מהקצבה.

בלוח 8 מוצגת התפלגות מקבלי קצבת נכות, הקצבה לשירותים מיוחדים, ומתוכם מקבלי קצבאות שירותים מיוחדים בצירוף עם ניידות לפי סוג הליקוי העיקרי. בדיקת התפלגות זו מצביעה על הבדלים בליקויים בין הקבוצות השונות. כך למשל בעלי הליקוי הנוירולוגי הם כ-13% ממקבלי קצבת הנכות, כ-36% ממקבלי שירותים מיוחדים וכ-71% ממקבלי שירותים מיוחדים וניידות. בעלי הליקויים הפנימיים, ששיעורם הוא כרבע ממקבלי קצבת הנכות וכ-22% ממקבלי השירותים המיוחדים, הם רק כ-9% מבין מקבלי שר"מ וקצבת הניידות. מגמה דומה, אם כי חדה יותר, נצפתה גם בין בעלי הליקוי הנפשי – 32% בקרב מקבלי קצבת נכות לעומת כ-1.6% בקרב מקבלי קצבת שר"מ וניידות.

לוח 9

**הקצבה לשירותים מיוחדים* (ממוצע לחודש) במחירים שוטפים,
במחירי 2010 וכאחוז מהשכר הממוצע, 2010-2006**

שנה	מחירים שוטפים	מחירי 2010	אחוז מהשכר הממוצע
2006	1,932.7	2,156.1	25.9
2007	1,947.0	2,160.4	25.5
2008	2,010.0	2,132.6	25.4
2009	2,236.0	2,296.1	28.1
2010	2,324.3	2,324.3	28.1

* לרבות הגמלה המיוחדת למי שסובל ממוגבלות קשה במיוחד.

הסכום הממוצע של קצבת שר"מ היה ב-2010 2,324 ש"ח - עלייה ריאלית של 1.2% לעומת 2009

הקצבה הממוצעת לשירותים מיוחדים (כולל הקצבה הנוספת לסובלים ממוגבלות קשה במיוחד), היתה בשנת 2010 2,324 ש"ח בחודש - וזו עלייה ריאלית ב-1.2% לעומת שנת 2009. גידול זה בא שנה אחרי העלאה של רמת הקצבה בעבור הנכים הקשים ביותר, דהיינו העלאה של 5% ברמת הזכאות האמצעית (מ-100% ל-105%) והעלאה של 16% לרמת הזכאות הגבוהה ביותר (מ-150% ל-175%). שיעורה של הקצבה מהשכר הממוצע יציב ביחס ל-2009 ומהווה כ-28% ממנו.

ה. גמלה לילד נכה

גמלה זו מיועדת לסייע למשפחה המטפלת בילדה הנכה לשאת בנטל הטיפול האישי והסיעודי הקשה, או בכל טיפול אחר שנועד לשפר את התפקוד של הילד, וכן לעודד את המשפחה לטפל בילד במסגרת הבית והקהילה.

ילד זכאי לגמלה לילד נכה אם מתקיימים בו התנאים האלה: (א) הוא ילדו של מבוטח או של מי שהיה מבוטח ונפטר בהיותו תושב ישראל, לרבות ילדו החורג או המאומץ שטרם מלאו לו 18 שנים; (ב) הוא נמצא בישראל והוא אינו מוחזק במשפחת אומנה או במוסד. (ג) הוא זקוק לטיפול רפואי מיוחד, או מתקיים בו ליקוי מיוחד, כמפורט בתקנות; (ד) הוא זקוק לנוכחות קבועה של אדם אחר כתוצאה מליקוי, מחלה, הפרעת התנהגות או פיגור; (ה) הוא תלוי בעזרת הזולת יותר מבני גילו.

חמש קבוצות ילדים זכאיות לגמלה לילד נכה:

- ילד בן 91 ימים עד 3 שנים אשר סובל מעיכוב התפתחותי חמור: הוא אינו מבצע את רוב הפעולות ואת תנועות הראש, הגפיים והגב אשר ילדים בני גילו מסוגלים להן.
- ילד בן 91 ימים עד 18 שנים הזקוק לנוכחות מתמדת, למניעת סכנת חיים לעצמו או לאחרים.
- ילד בן 3 עד 18 התלוי בעזרת הזולת באופן חריג מאוד לבני גילו בביצוע פעולות היום-יום (לבישה, אכילה, רחצה, ניידות בבית ושליטה בהפרשות).
- ילד עד גיל 18 הסובל מליקוי מיוחד: ירידה קבועה בשמיעה (מיום הלידה); ליקוי בראייה (מגיל 90 יום); אוטיזם; פסיכוזה, או מצבים פסיכיאטריים התנהגותיים (מגיל 90 יום); תסמונת דאון (מיום הלידה).
- ילד בן 91 יום עד גיל 18 הזקוק לטיפולים רפואיים מיוחדים בשל ליקוי ו/או מחלה כרונית קשה, בתדירות הנקבעת בתקנות.

סכום הגמלה נקבע כאחוז מקצבת נכות מלאה ליחיד לכל סוג ליקוי. בקצבה זו כלולות גמלה לסידורים מיוחדים וגמלה לעזרה בלימודים או לטיפול התפתחותי, המשתנה לפי גיל הילד ולפי סוג הטיפול או ההשגחה שהוא מקבל. בשנת 2010 סכום הגמלה הבסיסי למקבל 100% גמלה היה 2,019 ש"ח. משפחה שבה שני ילדים נכים או יותר זכאית לתשלום מוגדל במחצית בעבור כל אחד מהילדים הנכים. תשלום זה מוסיף להיות משולם גם אם אחד הילדים הפסיק לקבל קצבה בשל הגיעו לגיל 18. ילד נכה המוגבל בניידותו בשיעור של 80% לפחות או שהוא זקוק לכיסא גלגלים ומשתמש בו, זכאי לקבל במקביל לגמלה לילד נכה גם את גמלת הניידות. נוסף על כך, משנת 2002, ילד נכה המקבל גמלה בשיעור של 100% לפחות (כולל התוספת בעבור לימודים) זכאי גם לקצבה חודשית נוספת. בשנה שחלפה גובה הקצבה הנוספת היה 343 ש"ח.

בשנת 2010 קיבלו גמלה לילד נכה 27,870 ילדים בממוצע מדי חודש - גידול של כ-5% לעומת 2009. גידול זה גבוה בהרבה מהגידול באוכלוסיית הילדים - כ-2% על-פי אומדן. מתוך לוח 10 שמים לב כי 14% בקירוב מבין הילדים מקבלי הגמלאות זכאים נוסף על הגמלה לילד נכה גם לגמלת הניידות.

בשנת 2010 קיבלו גמלה לילד נכה 27,870 ילדים בממוצע מדי חודש - גידול של כ-5% לעומת 2009, והוא גדול בהרבה מהגידול באוכלוסיית הילדים (כ-2%)

לוח 10

מקבלי גמלאות לפי סוג הגמלה, דצמבר 2010

מספר מקבלים	סוג גמלה	מספר גמלאות
28,297	נכים קטינים	סך הכול
24,378	סה"כ	גמלה אחת
24,097	ילד נכה	
281	ניידות	
3,919	סה"כ	שתי גמלאות
3,919	ילד נכה וניידות	

לוח 11

מקבלי גמלה לילד נכה (ממוצע חודשי) לפי גיל, 2006-2010

שנה	סך הכול	עד 3	7-3	18-8
2006	22,208	1,812	5,478	14,918
2007	23,810	1,898	5,847	16,065
2008	25,555	1,970	6,174	17,111
2009	26,527	1,972	6,359	18,196
2010	27,870	1,905	8,269	17,842

לוח 12

מקבלי גמלת ילד נכה לפי קבוצת הזכאות, גיל ומצב לימודים, דצמבר 2010

גיל	סיבת זכאות	סה"כ	לומד	לא לומד
	סך הכול	28,016	20,196	7,820
3-0	סך הכול	1,918	981	937
	ילד אשר סובל מעיכוב התפתחותי חמור	533	398	135
	ילד הזקוק לנוכחות מתמדת	170	37	133
	ילד הסובל מליקוי מיוחד	660	510	150
	ילד הזקוק לטיפולים רפואיים מיוחדים	555	36	519
18-3	סה"כ	26,098	19,215	6,883
	ילד הזקוק לנוכחות מתמדת	2,567	2,108	459
	ילד התלוי בעזרת הזולת באופן חריג מבני גילו	8,583	7,270	1,313
	ילד הסובל מליקוי מיוחד	11,621	8,309	3,312
	ילד הזקוק לטיפולים רפואיים מיוחדים	3,327	1,528	1,799

לוח 11, המציג את מקבלי הגמלה לילד נכה לפי גיל, מראה שמרבית הילדים (כ-64%) הם בני יותר מ-8 וכ-7% הם בני פחות מ-3. כ-74% מן המקבלים קיבלו גמלה ברמה של 100% (השווה לקצבת נכות מלאה ליחיד) או יותר, וכ-18% קיבלו גמלה השווה ל-50%. מבין הילדים שקיבלו גמלה בחודש דצמבר 2010, 3,492 (כ-12% מהילדים) קיבלו את הגמלה המוגדלת משום שבמשפחתם יש יותר מילד נכה אחד.

הזכאות לגמלה לילד נכה, בשונה מהזכאות לקצבת נכות ולגמלת ניידות, אינה נקבעת לפי סעיפי ליקוי אלא לפי מידת העומס שהטיפול בילד מטייל על משפחתו.

ב-2010 הוחל ביישום המלצות ועדת אור-נוי שהציעה שינויים בתנאי הזכאות לגמלה לילד נכה

הזכאות לגמלה לילד נכה, בשונה מהזכאות לקצבת נכות ולגמלת ניידות, אינה נקבעת לפי סעיפי ליקוי אלא לפי מידת העומס שהטיפול בילד מטייל על משפחתו. לוח 12 מפרט את מקבלי הגמלה לילד נכה בחודש דצמבר 2010 לפי עילת הזכאות. מלוח זה רואים כי 30% מהילדים הזכאים לגמלה, זכאים לה בשל תלותם בעזרת הזולת, כ-21% שייכים לספקטרום האוטזים וכ-18% זכאים לקצבה בשל נכות חושית (שמיעה או ראייה).

לוח 12 מציג את מקבלי גמלת ילד נכה בשנת 2010 לפי גיל וקבוצת הזכאות תוך הבחנה בין הילדים הלומדים לאלה שאינם לומדים.

בשנה החולפת הוחל בישום המלצות ועדת אור-נוי, בבחינת עילות הזכאות לגמלת ילד נכה. תפקידה של ועדה זו היה לבדוק את תנאי הזכאות לגמלה לילד נכה ולהציע שינויים בהם. תרומתה של הוועדה היתה בשילובם של ילדים הזקוקים לטיפול רפואי מיוחד, שינוי בשיעור הגמלה בחלק מהעילות והאחדת התוספת לדמי מחיה ועזרה בלימודים ל-20% מגובה הגמלה המלאה.

לוח 13
מקבלי גמלת ילד נכה לפי עילת הזכאות, דצמבר 2010

מספר מקבלים	עילת זכאות	מספר מקבלים	עילת זכאות
356	מחלה ממארת	28,016	סך הכול
63	מחלה משנית לסרטן	4,219	P.D.D.
378	נוכחות מתמדת	1,726	אוטזים
22	סיוע בתקשורת	123	בדיקות דם מחוץ לבית
341	סוכרת	35	גסטרוסטומיה
533	עיכוב התפתחותי	18	דחף בלתי נשלט לאכילה
440	עירויים	163	האכלה ממושכת
763	פסיכוזה	332	הזנה טיפתית בזונדה
10	קולוסטומיה	35	הזנה תוך ורידית
122	שברים פתולוגיים בעצמות	112	המשך תשלום מחלה ממארת
198	שלושה טיפולים כולל השגחה	11	העדר גפיים
668	שלושה טיפולים לא כולל השגחה	348	הפרעות בכליות ובדרכי השתן
579	שלושה סעיפי כולל נוכחות	1,466	זקוק להשגחה
4,129	תלות במידה רבה בזולת	3,598	חירשות
3,512	תלות לחלוטין בזולת	97	חירשות + תלות לחלוטין בעזרת הזולת
842	תסמונת דאון	92	חירשות + תלות רבה בעזרת הזולת
26	תסמונת דאון + השגחה	54	חירשות + תסמונת דאון
78	תסמונת דאון + נוכחות מתמדת	41	טיפול אימונוסופרסיבי
284	תסמונת דאון + תלות לחלוטין בעזרת הזולת	233	טיפול נשימתי
466	תסמונת דאון + תלות רבה בעזרת הזולת	10	כבד ראייה
388	תסמונת נדירה	23	כבד שמיעה
36	אחר*	1,046	ליקוי ראייה

* מטעמי צנעת הפרט עילות שתחתן פחות מ-10 ילדים מופיעות בקטגורייה "אחר".

לוח 14

גמלה לילד נכה בממוצע לחודש* במחירים שוטפים, במחירי 2010 וכאחוז מהשכר הממוצע, 2006-2010

שנה	מחירים שוטפים	מחירי 2010	אחוז מהשכר הממוצע
2006	1,973.3	2,193.6	25.9
2007	1,974.5	2,191.5	25.5
2008	1,887.7	2,002.9	25.4
2009	1,973.1	2,026.2	28.1
2010	2,207.2	2,207.2	26.7

* לרבות "הקצבה החודשית הנוספת".

מבדיקה שערך מינהל המחקר עולה כי מתוך 1,891 הילדים הללו, 38% הם מצטרפים חדשים (מתוך 5,058 ילדים שהצטרפו בשנה החולפת) והשאר ילדים אשר עברו בתוך המערכת מעילה אחת למשנה. ככזו בולטת בעיקר עילת הנוכחות המתמדת, אשר החליפה את עילת ההשגחה, ומאגדת תחתה 72% ילדים אשר הגיעו מתוך המערכת, כחלק מתהליך ההסבה. כמו כן אפשר לציין את החולים בגסטרוסוטומיה, אשר 52% מהם קיבלו גמלת ילד נכה בשנה שעברה בעילת הזנה טיפית בזונדה. לעומת זאת ילדים רבים, אשר קיבלו גמלה בחודש דצמבר האחרון, יוכלו להצטרף למערכת בזכות תקנות אור-נוי. בין היתר נציין כי 62% מהילדים חולי סוכרת הם מצטרפים חדשים למערכת, וכן הילדים מקבלי הגמלה בגין שלושה סעיפים ובהם אשפוז (100%), סיוע בתקשורת (90%), כבדי שמיעה (74%), קולוסטומיה (70%), חוסר תפקוד בשתי גפיים (66%) וכבדי ראייה (60%).

הגמלה לילד נכה מחושבת באחוזים מקצבת נכות המלאה ליחיד. בשנת 2010 גובהה הממוצע היה 2,207.2 ש"ח לחודש, ובניגוד לקצבת הנכות הכללית הממוצעת היא עלתה, במונחים ריאליים ב-8.9% לעומת שנת 2009. הגידול מוסבר בהצטרפות של ילדים בעלי דרגת נכות גבוהה בהשוואה לשנים עברו ובהעלאת אחוזי הזכאות לבעלי לקויות מסוימות.

סכום הגמלה לילד
נכה היה ב-2010 2,207
- עלייה ריאלית של
8.9% לעומת 2004

1. גמלה למוגבלים בניידות

במסגרת הסיוע לנכים המוגבלים בניידותם משולמים התשלומים האלה: (א) גמלת ניידות לבעלי רכב או לחסרי רכב, הניתנת כהשתתפות בהוצאות הנסיעה; (ב) הלוואה עומדת, למימון מסים החלים על כלי רכב שרוכש הנכה. לרוכש רכב לראשונה ניתן סיוע נוסף – הלוואה או מענק למימון חלקי של קניית הרכב, בכפוף למבחן הכנסות.

קצבת הניידות מחושבת על פי "סל אחזקת מכוניות", המורכב מעלויות של ביטוח, דלק, תיקונים ושירותים לרכב. החל באוקטובר 2000 הוכנסו לסל מרכיבים נוספים, כגון אמצעי מיגון ותיקונים לאביזרים המיוחדים. בינואר 2001 הוחלט כי עדכון הגמלה ייעשה בהתאם להתייקרויות כפי שהן משתקפות במדדי המחירים הרלוונטיים (מדד ביטוח הרכב, מדד הדלק והשמנים, מדד תיקונים ושירותים, מדד המחירים לצרכן ושער הדולר), ומועדי העדכון יהיו בינואר מדי שנה ובכל עת ששיעור ההתייקרות יגיע לכדי 4% ויותר.

מספר מקבלי קצבת ניידות בממוצע לחודש עלה מ-30,364 בשנת 2009 ל-31,616 בשנת 2010 – גידול של כ-4.1%. מלוח 2 עולה כי מתוך 28,102 הנכים הבגירים מקבלי גמלת הניידות, יש 9,762 מקבלי גמלת ניידות בלבד ו-1,519 מקבלי גמלת ניידות וקצבה לשירותים מיוחדים. מבדיקה שנערכה

לוח 15

מקבלי קצבת ניידות לפי השתכרות וגיל, דצמבר 2010

קבוצת גיל	סך הכול		משתכר		לא משתכר	
	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכול	32,302	100.0	4,826	100.0	27,476	100.0
18-3	4,141	12.8	0	0	4,141	15.1
34-19	4,512	14.0	387	8.0	4,125	15.0
44-35	3,358	10.4	669	13.9	2,689	9.8
54-45	4,888	15.1	1,132	23.5	3,756	13.7
64-55	9,480	29.4	1,980	41.0	7,500	27.3
65+	5,923	18.3	658	13.6	5,265	19.1

עולה כי יש 1,913 מקבלי גמלת ניידות אשר מקבלים במקביל גם קצבה חודשית כנפגעי עבודה, כאשר 57 איש מתוכם מקבלים מהמוסד גם קצבה לשירותים מיוחדים.

לוח 15 מראה את התפלגותם של מקבלי גמלת הניידות בחודש דצמבר 2010 לפי גיל ולפי השתכרות. מוגבל בניידות מוגדר "משתכר" כשהוא מתפרנס בסכום הגבוה מ-25% מהשכר הממוצע במשק. כ-18% הם מבוגרים בני יותר מ-65 שנה (מרביתם אינם משתכרים) וכ-13% הם ילדים בני פחות מ-18. בשנת 2010 נמשכה מגמת הירידה בהיקף המשתכרים המקבלים גמלת ניידות כאשר בדצמבר 2010 שיעורם נאמד בכ-15% לעומת כ-19% בשנת 2009 וכ-20% בשנת 2008.

לוח 16 מציג את התפלגות מקבלי קצבת הניידות לפי גיל ולפי מאפייני הנהיגה שלהם. לוח זה מורה לנו שקבוצת הלא-נוהגים, כולל חסרי הרכב, מהווה כ-40% מכלל מקבלי קצבת ניידות וקבוצת הנוהגים בעצמם מהווה כ-60%. חלוקה זו בין נוהגים ללא-נוהגים נותרה יציבה ביחס לשנים האחרונות כמו גם משקלם של חסרי הרכב, זאת לאחר הגידול המהיר שאפיין קבוצה זו בתחילת שנות ה-2000. יתרה מזאת, מהלוח רואים כי כ-33% מבין המקבלים חסרי הרכב וכ-30% מבין המקבלים הלא-נוהגים, הם ילדים בני פחות מ-18. בקרב הנוהגים בעצמם גבוהה למדי משקלה של קבוצת הגיל

לוח 16

מקבלי קצבת ניידות לפי נהיגה וגיל, דצמבר 2010

קבוצת גיל	כלל המקבלים		לא נוהג		נוהג		חסר רכב	
	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכול	32,302	100.0	7,118	100.0	19,177	100.0	6,007	100.0
17-3	4,108	12.7	2,109	29.6	1	0.0	1,998	33.3
34-18	4,504	13.9	1,735	24.4	1,687	8.8	1,082	18.0
44-35	3,356	10.4	539	7.6	2,212	11.5	605	10.1
54-45	4,819	14.9	607	8.5	3,506	18.3	706	11.8
64-55	9,226	28.6	1,210	17.0	6,901	36.0	1,115	18.6
65+	6,289	19.5	918	12.9	4,870	25.4	501	8.3

בשנת 2010 נמשכה מגמת הירידה בהיקף המשתכרים המקבלים גמלת ניידות: 20% ב-2008, 19% ב-2009 ו-15% ב-2010

לוח 17

מקבלי קצבת ניידות לפי גודל רכב, ממוצע שנתי, 2010-2006

גודל רכב	2006	2007	2008	2009	2010
סך הכול	26,080	27,311	28,915	30,364	31,616
חסר רכב	4,892	5,109	5,448	5,619	5,835
רכב קטן	7,974	8,475	9,111	9,537	9,628
רכב בינוני	10,095	10,149	10,300	10,474	10,798
רכב גדול	233	238	250	309	363
ואן עם אביזרים בשווי עד 100,000 ש"ח	2,180	2,517	2,833	3,269	3,658
ואן עם אביזרים בשווי מעל 100,000 ש"ח	552	626	717	837	962
ואן עם מוט היגוי	155	197	258	318	371

לוח 18

קצבת ניידות ממוצעת חודשית, 2010-2006

שנה	מחירים שוטפים	מחירי 2010
2006	1,513.3	1,688.2
2007	1,533.6	1,701.6
2008	1,648.6	1,749.1
2009	1,755.5	1,802.7
2010	1,827.6	1,827.6

45-64. שיעור המבוגרים, בני 65 ויותר, הוא כ-19.5% מכלל המקבלים (25% בקרב הנוהגים וכ-13% בקרב הלא-נוהגים). בהקשר זה יש לציין כי משנת 2002 הזכאות להמשך הסיוע למי שהגיעו לגיל 65 אינה מותנית עוד בקיום רשיון נהיגה בר תוקף, כך שהקבוצה של חסרי הרכב והלא-נוהגים בני 65 ויותר היא חדשה למדי.

לוח 17 מציג את התפלגות מקבלי קצבת ניידות בשנים 2006 עד 2010 לפי הרכב הבעלות על רכב. מהלוח אפשר לראות כי כ-50% מהנוהגים הם בעלי רכב קטן עד בינוני (1,300 עד 1,799 סמ"ק), והשאר בעלי רכב גדול. יש לציין כי חל גידול ניכר בשיעור בעלי הרכב שנפחו יותר מ-2,000 סמ"ק, בעיקר בשל הרחבת השימוש ברכב מסוג ואן. מספר מקבלי הקצבה שלהם רכב מסוג ואן היה בשנת 1999 219, עלה לכ-640 ב-2001, ובדצמבר 2010 הגיע ל-4,991 מקבלים.

קצבת הניידות הממוצעת בשנת 2010 היתה 1,827.6 ש"ח והיא היתה גבוהה מרמתה ב-2009 בכ-1.5% במונחים ריאליים.

מספר מקבלי הקצבה שלהם רכב מסוג ואן היה בשנת 1999 219, עלה לכ-640 ב-2001, ובדצמבר 2010 הגיע ל-4,991 מקבלים

ז. קצבת נפגעי גזזת

בשנת 1994 התקבל בכנסת החוק לפיצוי נפגעי גזזת, שנועד לפצות את מי שחלו בגזזת (Tinea Capitis – Ringworm of the Scalp) וטופלו בתקופה שמ-1.1.1946 עד 31.12.1960 בהקרנות שניתנו על ידי המדינה, הסוכנות היהודית, קופות החולים או הסתדרות מדיצינית הדסה, או מטעמן. אי לכך מובן מדוע גילם הממוצע של מקבלי קצבת גזזת גבוה למדי – 65.7 שנים.

על-פי חוק הפיצוי לנפגעי גזות, זכאים לתשלומי גמלאות באמצעות המוסד לביטוח לאומי מי שוועדת מומחים קבעה שניתן לו טיפול בהקרנה, וועדה רפואית או ועדה רפואית לעררים קבעה שלקה במחלה עקב כך. המחלות המפורטות בתוספת לחוק זה הן: מחלות סרטן לסוגיהן באזור הראש והצוואר, גידולים שפירים במוח, סרטן הדם וכן חוסר שיער באזורי הצלקות בעור הקרקפת.

להלן התשלומים שזכאים להם נפגעי גזות ושאיניהם של מי שנפטרו בעקבות המחלה:

תשלומים לנכים:

- פיצוי חד-פעמי: לבעלי דרגת נכות 75%-100% משולם סכום של 176,641 ש"ח (בדצמבר 2010), ולבעלי דרגת נכות 40%-74% סכום של 88,321 ש"ח.
- קצבה חודשית: נוסף על הפיצוי החד-פעמי, זכאי מי שנקבעו לו 40% נכות לפחות גם לקצבה חודשית. למי שדרגת נכותו היא 100%, סכום הקצבה הוא 25% מהשכר הממוצע לפי חוק (2,077 ש"ח בדצמבר 2010).
- מענק במקום קצבה: מי שנקבעה לו נכות בשיעור של 5% עד 40% מקבל מענק חד-פעמי המחושב באחוזים מהקצבה החודשית (לפי אחוזי הנכות שנקבעו לו) מוכפלת ב-70.

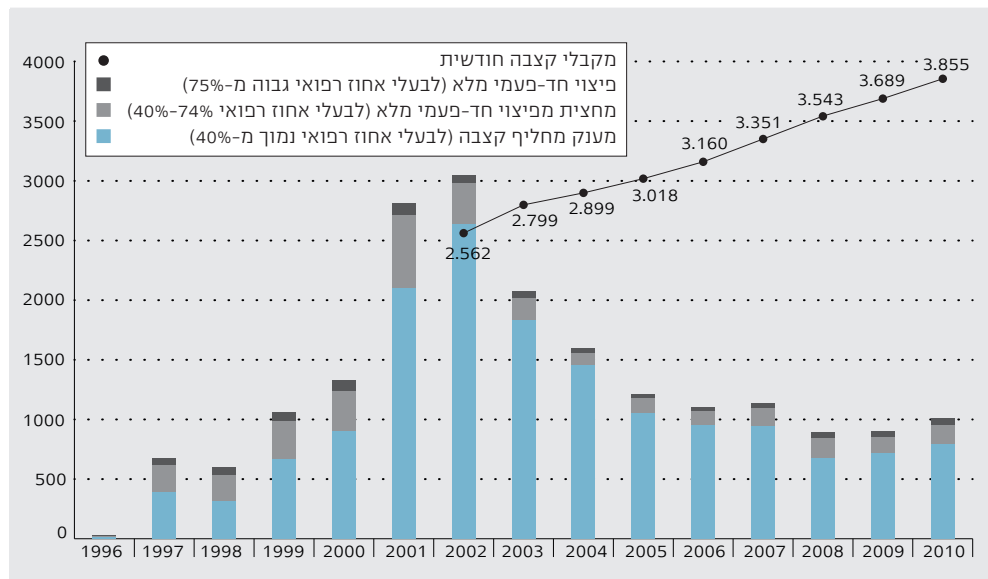
מענקים לשאירים:

- בן זוג עם ילדים – 36 קצבאות בגובה 25% מהשכר הממוצע לפי חוק (73,368 ש"ח בדצמבר 2010).
- בן זוג שאין עמו ילדים או ילד ללא בן זוג זכאי – 60% מ-36 קצבאות בגובה 25% מהשכר הממוצע לפי חוק (44,020 ש"ח בדצמבר 2010).

החוק לפיצוי נפגעי גזות עבר בכנסת ב-1994, ובמסגרתו תוקנו תקנות המסדירות את הפיצוי לנפגעים, (מתוך אוצר המדינה), הכולל פיצוי חד-פעמי, קצבה חודשית, מענק במקום קצבה או מענק

תרשים 3

נכגעי גזות: מקבלי פיצויים מול מקבלי קצבה חודשית, 1996-2010

לוח 19

מקבלי קצבה לנפגעי גזזת לפי מין וגיל, דצמבר 2010

גיל				סך הכול	מין
65+	60-64	60-55	54-50		
1,856	1,280	671	48	3,855	סך הכול מספרים מוחלטים
58.4	62.4	66.3	75.0	61.3	מזה: נשים (אחוזים)

לוח 20

מקבלי קצבה לנפגעי גזזת לפי ליקוי עיקרי ואחוז הנכות הרפואית, דצמבר 2010

100-90	89-80	79-70	69-60	59-50	49-40	סך הכול	ליקוי עיקרי
265	248	354	543	788	1,657	3,855	סך הכול - מספרים מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	אחוזים
1.9	12.1	17.8	28.4	35.5	56.5	38.1	צלקות מחלות ופגיעות בעור
7.9	18.6	24.3	25.0	34.8	31.6	28.2	נפשי
44.2	22.6	21.2	21.5	11.0	4.5	13.6	פנימי
30.6	32.3	20.3	15.7	8.1	2.7	11.1	נוירולוגי
15.4	14.4	16.4	9.4	10.6	4.7	9.0	אחר*

* כולל ליקויים לוקומוטוריים, ראייה, פיגור שכלי, שמיעה ועוד.

לשאירים כהגדרתם בחוק. תרשים 3 מציג את התפתחות מקבלי הפיצוי/המענק מחליף הקצבה מאז תחולת החוק אל מול מקבלי הקצבה החודשית⁵. מהתרשים אפשר לראות כי השיא בתשלומי פיצויים/מענקים לנפגעי הגזזת היה בתחילת שנות ה-2000, לאחר הבשלת החוק, ובחומש האחרון מספרם של מקבלי הפיצוי/המענק החד-פעמי היה יציב – כ-1,000 איש בשנה. מאידך, מספר מקבלי הקצבה החודשית עודנו צומח, כאשר בשנה החולפת נוספו למערכת 237 זכאים חדשים ונגרעו ממנה 71 אחרים, וזהו גידול נטו של 4.5% ביחס לחודש המקביל ב-2009. בסך הכול הגיע השנה מספרם של מקבלי הקצבה החודשית בגין גזזת ל-3,855 איש, שהם למעשה החולים הקשים הסובלים מהמחלה וגרורותיה.

לוח 19 מצביע על כך שכל מקבלי הקצבה הם בני 50 ויותר. בניגוד לשאר הקצבאות המשולמות במסגרת ביטוח נכות, רוב מקבלי הקצבה הן נשים (61%).

לוח 20 מורה שלכ-43% ממקבלי הקצבה אחוז נכות רפואית של 40%-49% ולכ-20% נוספים אחוז נכות רפואית של 50%-59%. כ-38% סובלים מבעיות עור וכ-28% נוספים סובלים מבעיות נפשיות. לשם השוואה, מבין מקבלי קצבת נכות, פחות מ-1% מהזכאים בעלי ליקוי עיקרי בעור ויותר מ-52% מהם בעלי ליקוי עיקרי נפשי (לוח 4). מבין הנכים הקשים ביותר (אחוז נכות רפואית -100% (90% כ-75% סובלים מבעיות פנימיות או נוירולוגיות. כ-23% ממקבלי קצבת גזזת מקבלים לפחות קצבה אחת נוספת, (לוח 2).

הקצבה הממוצעת היתה כ-1,161 ש"ח בדצמבר 2010 – ירידה של כ-2% במונחים ריאליים לעומת שנת 2009, זאת מאחר שמצבם הבריאותי של המצטרפים החדשים טוב יותר לעומת המקבלים הקיימים ולכן קצבתם נמוכה יותר. סך התשלומים בעבור נפגעי גזזת הגיע ב-2010 לכ-120 מיליון ש"ח.

הקצבה הממוצעת לנפגעי גזזת ירדה ריאלית בכ-2%, משום שמצבם הבריאותי של המצטרפים החדשים טוב יותר מן המקבלים הקיימים

ח. פיצויים לנפגעי פוליו

במארכ 2007 התקבל בכנסת החוק לפיצוי נפגעי פוליו. חוק זה נועד לפצות את מי שלקו בישראל במחלת שיתוק ילדים ובכך לבטא את מחויבותה של המדינה כלפיהם.

לפי הגדרות החוק, נפגע פוליו הוא תושב ישראל שלקה בישראל במחלת שיתוק ילדים (poliomyelitis) או החמרה שהופיעה מאוחר יותר (post-poliomyelitis), ושרופא מוסמך או ועדה רפואית לעררים קבעו כי נגרמה לו נכות עקב אותה מחלה. מרבית נפגעי הפוליו חלו בראשית ימיה של המדינה, אף שידוע גם על מקרים ספורים שהופיעו בשנים מאוחרות יותר, עובדה המסבירה את הגיל הממוצע המבוגר של מקבלי הקצבה (58.6).

הפיצוי שיינתן לנפגעי הפוליו, לפי חוק זה, לא יגרע מזכויותיהם לקבל גמלה אחרת מהמוסד לביטוח לאומי.

התשלומים:

- פיצוי חד-פעמי בסכומים האלה (לשנת 2010): ש"ח לבעלי אחוזי נכות נמוכים מ-75%; 114,372 ש"ח לבעלי אחוזי נכות רפואית של 75%-94%; 137,249 ש"ח לבעלי אחוזי נכות רפואית של 95% ויותר.

- קצבה חודשית או מענק במקום קצבה: נוסף על הפיצוי החד פעמי, זכאי מי שנקבעו לו 20% נכות רפואית לפחות לקצבה חודשית. מי שנקבעה לו נכות הפחותה מ-20% זכאי למענק במקום קצבה.

סכום הקצבה המלאה הוא 4,154 ש"ח בדצמבר 2010 (50% מהשכר הממוצע לפי חוק). גובה הקצבה למי שהנכות הרפואית שלו גבוהה מ-20% אך נמוכה מ-100% מחושב באחוזים מתוך הקצבה המלאה. סכום המענק החד-פעמי מחושב באחוזים מהקצבה החודשית (לפי אחוזי הנכות הרפואית שנקבעו לו), מוכפלת ב-70.

נוסף על תשלומים אלה, המדינה משתתפת במימון טיפולים רפואיים, אביזרים רפואיים ומכשור רפואי הנדרשים לנפגעי הפוליו עקב המחלה ואינם נכללים במסגרת סל הבריאות. אוצר המדינה מממן את הוצאות החוק והמוסד מבצע את התשלומים.

בדצמבר 2010 הגיע מספר המקבלים קצבה לנפגעי פוליו ל-3,665. מלוח 21 עולה כי רוב המקבלים (79%) הם בני 55 ויותר, לעומת כ-69% ב-2009. לכ-56% בהם נקבעה נכות רפואית ברמה של 80% ויותר.

2010 היא השנה הרביעית שבה משולמים פיצויים, מענקים ו/או קצבאות לנפגעי הפוליו. השנה מספרם של מקבלי המענק מחליף הקצבה היה הגבוה בהשוואה לשנים הקודמות ואילו מספרם של

בדצמבר 2010 3,665 איש קיבלו קצבה לנפגעי פוליו, רובם (79%) בני 55 ויותר, לעומת 69% ב-2009

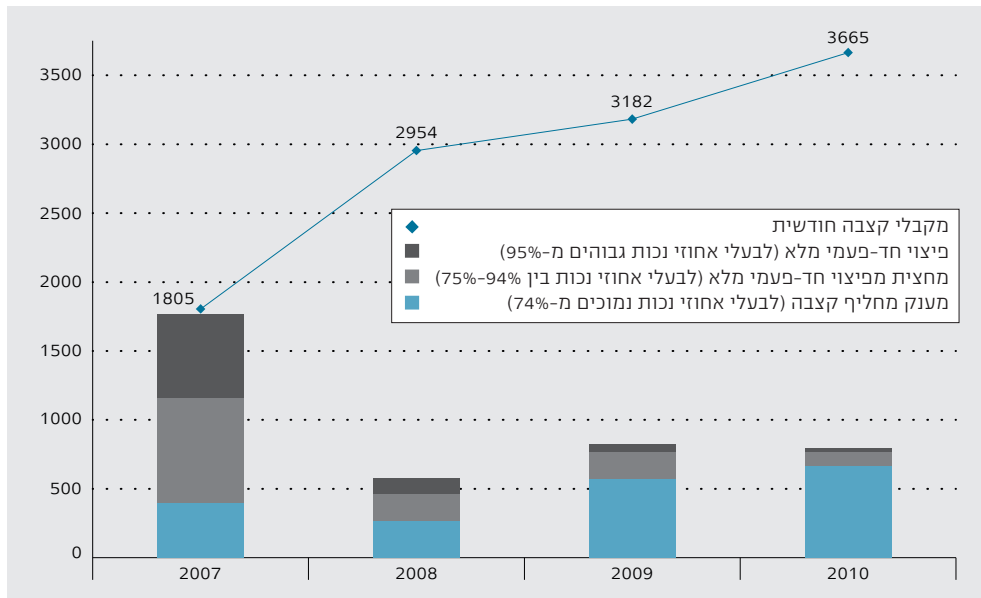
לוח 21

מקבלי קצבה לנפגעי פוליו לפי גיל ואחוז נכות רפואית, דצמבר 2010

גיל	סך הכול	אחוז נכות רפואית					
		100-90	89-80	79-70	69-60	59-50	49-20
סך הכול מספרים מוחלטים	3,665	885	1,181	141	238	415	805
אחוזים	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
34-18	1.8	1.5	2.1	2.8	2.5	1.4	1.6
54-35	18.8	17.9	20.2	21.3	19.3	19.5	16.6
55+	79.4	80.5	77.6	75.9	78.1	79.0	81.7

תרשים 4

נפגעי פוליו: מקבלי פיצויים מול מקבלי קצבה חודשית, 2010-2007

מקבלי הפיצוי המלא היה הנמוך ביותר. כ-76% ממקבלי הקצבה מקבלים לפחות קצבה אחת נוספת, כאשר הקצבה למוגבלים בניידות היא הקצבה הנוספת השכיחה ביותר (65% מהם מקבלים אותה), כפי שרואים בלוח 2. נתון זה מצביע על העדר שינוי משמעותי במספר הנכים הנתמכים בידי הביטוח הלאומי כתוצאה מהענקת הפיצויים לנפגעי הפוליו. השנה הצטרפו למעגל מקבלי קצבה בגין פוליו 500 נפשות ונגרעו ממנה 17, כאשר 205 מבין המצטרפים החדשים הצטרפו לאחר שבבדיקה חוזרת נקבעה החמרה במצבם. גובה הקצבה הממוצעת היה 2,800 ש"ח בדצמבר 2010 ושיעורה 33.7% מהשכר הממוצע במשק. בשנת 2010, סך התשלומים בעבור נפגעי פוליו היה כ-175 מיליון ש"ח.

ט. היקף התשלומים

בשנת 2010 שולמו כמעט 11 מיליארד ש"ח בענף נכות, סכום הגבוה ריאלית ב-5.3% מהסכום ששולם בשנת 2009. עיון בהתפלגות ההוצאה בענף לפי נושא מראה כי סך התשלומים היחסיים לגמלאות

בשנת 2010 שולמו כמעט 11 מיליארד ש"ח בענף נכות, סכום הגבוה ריאלית ב-5.3% מהסכום ששולם בשנת 2009

לוח 22

תשלומי ענף נכות לפי סוג התשלום (אחוזים), 2010-2006

שנה	סך הכול	נכות ושיקום	ניידות	שירותים מיוחדים	ילד נכה	הקצן לפיתוח שירותים
2006	100.0	72.8	10.5	7.9	7.6	1.2
2007	100.0	73.4	10.2	8.0	7.5	0.9
2008	100.0	72.4	10.9	8.3	7.6	0.8
2009	100.0	71.3	11.0	9.1	7.7	0.9
2010	100.0	70.6	11.6	9.3	7.8	0.7

לוח 23

סך כל תשלומי ענף נכות וחלקם בכלל גמלאות הביטוח הלאומי, 2006-2010

שנה	במיליוני ש"ח (מחירי 2010)	שיעור גידול שנתי ריאלי (אחוזים)	אחוז תשלומי גמלאות הענף מתשלומי כל הגמלאות
2006	9,036.8	5.8	18.3
2007	9,726.0	7.6	19.2
2008	9,898.0	1.8	19.2
2009	10,256.4	3.6	18.6
2010	10,805.9	5.3	18.6

הנכות והשיקום הוסיפו לרדת גם השנה לעומת 2009 והגיעו לכ-70.6% מההוצאה בענף. במקביל, בדומה לשנים עברו, עולה בהדרגה חלקן של הגמלאות לשירותים מיוחדים, ניידות וילד נכה.

מלוח 23 עולה כי אחוז תשלומי גמלאות ענף הנכות מכלל תשלומי הגמלאות נותר יציב לעומת שנת 2009 והוא 18.6%, זאת בניגוד לגידול המתמיד שחווה הענף בעיקר בין השנים 2003-2008. הסיבה לירידה זו בחלקו של הענף נעוצה בגידול בשיעורים גבוהים יותר בענפי גמלאות אחרים, לנוכח האבטלה הגבוהה ששררה במשק בשנה זו והסכמים קואליציוניים בענפי הזיקנה והילדים שהיטיבו את מצבן של אוכלוסיות אלו.

אחוז תשלומי גמלאות
ענף הנכות מכלל
תשלומי הגמלאות
נותר יציב לעומת שנת
2009 והוא 18.6%

